Верховний
Суд

# Спори за участю ТЦК та СП: Конституційний обов’язок проти зловживань

Андрій ЖУК
суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду,
доктор філософії у галузі права

# ЗУ «Про правовий режим воєнного стану»

*Стаття 12-2. Діяльність судів, органів та установ системи правосуддя в умовах воєнного стану*

1. В умовах правового режиму воєнного стану суди, органи та установи системи правосуддя діють виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб, визначені Конституцією України та законами України.

2. Повноваження судів, органів та установ системи правосуддя, передбачені Конституцією України, в умовах правового режиму воєнного стану не можуть бути обмежені.

*Стаття 20. Правовий статус та обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану*

1. Правовий статус та обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану визначаються відповідно до Конституції України та цього Закону.

2. В умовах воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, передбачені частиною другою статті 64 Конституції України.

4. У період дії воєнного стану громадяни України чоловічої статі віком від 18 до 60 років зобов'язані мати при собі військово-обліковий документ разом з документом, що посвідчує особу, та пред'являти їх за вимогою уповноваженого представника районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки або поліцейського, а також представника Державної прикордонної служби України у прикордонній смузі, контрольованому прикордонному районі та на пунктах пропуску через державний кордон України.

# КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Стаття 64. Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції.

# КОДЕКС АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Стаття 2 частина 2

2. У справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють, чи прийняті (вчинені) вони:

1) на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України;

2) з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано;

3) обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії);

4) безсторонньо (неупереджено);

5) добросовісно;

6) розсудливо;

7) з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи всім формам дискримінації;

8) пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія);

9) з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення;

10) своєчасно, тобто протягом розумного строку.

# На що слід звертати увагу:

- Правильність визначення учасників справи;

- Узгодженість позовних вимог з предметом спору;

- Можливість захисту порушених прав, свобод або інтересів у спосіб, обраний позивачем;

## Про повноваження територіальних центрів комплектування щодо призову військовозобов'язаних в особливий період

Територіальні центри комплектування та соціальної підтримки наділені повноваженнями щодо призову громадян на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період.

Своєю чергою, громадяни мають обов`язок з`явитися до військових частин або на збірні пункти територіального центру комплектування та соціальної підтримки у строки, зазначені в отриманих ними документах (мобілізаційних розпорядженнях, повістках керівників територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки) або у строки, визначені командирами військових частин. Це також стосується військовозобов`язаних, резервістів Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України та Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, які повинні з`явитися на виклики керівників відповідних органів.

Проте, право на відстрочку від призову на військову службу повинно бути реалізоване військовозобов'язаним шляхом вчинення ним активних дій та оформлення його у відповідний спосіб уповноваженим органом (зокрема, районним територіальним центром комплектування та соціальної підтримки). При цьому реалізація такого права може бути здійснена лише до моменту набуття ним статусу військовослужбовця.

Постанова від 18 січня 2024 року у справі № 280/6033/22

https://reyestr.court.gov.ua/Review/116396934

## Про непідсудність судам адміністративної юрисдикції спору, предметом якого є визнання протиправним наказу про зобов`язання особи прибути в ТЦК шляхом вручення повістки

Саме по собі оповіщення громадян про виклик до територіального центру комплектування та соціальної підтримки оформлюється у вигляді повісток та по суті оскаржувана позивачем повістка, яка складена відповідачем на виконання законодавства з питань військового обов`язку та вручена позивачу, не є рішенням чи дією суб`єкта владних повноважень у розумінні КАС України. Повістка являється лише засобом оповіщення військовозобов`язаної особи для її прибуття на вказану дату до територіального центру комплектування, форма якої визначена Порядком організації та ведення військового обліку призовників і військовозобов`язаних, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07 грудня 2016 року № 921, та не має обов`язкового наслідку укладення контракту для проходження військової служби.

При цьому обов`язок військовозобов`язаної особи з`явитись за викликом до відповідного територіального центру комплектування встановлений не оскаржуваною позивачем повісткою, а Законом України "Про військовий обов`язок і військову службу"..

Постанова від 08 вересня 2022 року справа № 300/1263/22

https://reyestr.court.gov.ua/Review/106141195

## Про обов’язки призовників, військовозобов`язаних, резервістів, які мають право на відстрочку від призову на військову службу

З метою ведення районними територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки спеціального обліку призовників, військовозобов`язаних, резервістів, які мають право на відстрочку від призову на строкову військову службу, військову службу під час мобілізації, особливого періоду на останніх покладено обов`язок із своєчасного повідомлення органу, в якому вони перебувають на військовому обліку, про зміну їх сімейного стану, стану здоров`я, адреси місця проживання (перебування), освіти, місця роботи і посади. Отже, право на відстрочку від призову на строкову військову службу, військову службу під час мобілізації, особливого періоду, кореспондує з обов`язком призовників, військовозобов`язаних, резервістів дотримуватися правил військового обліку, зокрема щодо своєчасного повідомлення органу про зміну рівня освіти.

Постанова від 11 квітня 2024 року у справі № 520/7954/22

https://reyestr.court.gov.ua/Review/118305811

## Про наявність дискримінаційних ознак у нормах Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо священнослужителів інших конфесій

Священнослужителям надається відстрочка від призову на строкову військову службу. У значенні Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» (Закон №2232-XII) священнослужителем є особа, яка закінчила заклад вищої або середньої духовної освіти і займає посаду в релігійній організації, що діє на основі статуту (положення), зареєстрованого у встановленому порядку. Проте цей Закон не враховує особливостей інших конфесій, зокрема священнослужителів Релігійної організації «Релігійний Центр Свідків Єгови в Україні». (За канонічними настановами та правилами всесвітньої конфесії Свідків Єгови, набуття особою духовного сану священнослужителя - служителя (диякону) збору - не відбувається внаслідок навчання у будь-якому навчальному закладі та отримання відповідного диплому, а враховуючи відповідність особи вимогам, установленим у Біблії для священнослужителів).

В аспекті наведеного, на думку Суду, держава, надаючи окремій категорії осіб певне право, не може не враховувати особливостей деяких груп осіб з цієї категорії. Це складає зміст принципу рівності перед законом, який передбачає, що органи публічної влади повинні однаково застосовувати законодавчі норми до всіх осіб без будь-якої дискримінації.

Постанова від 11 травня 2023 року справа № 1140/3182/18

https://reyestr.court.gov.ua/Review/110826956

## Про утримання повнолітньої дитини, яка є особою з інвалідністю II групи, як обставину для відстрочки від призову

Обставина, що на утриманні позивача перебуває повнолітня дитина, яка є особою з інвалідністю II групи, не дорівнює звільненню позивача від обов`язку проходження військової служби, а надає лише право на відстрочку від призову.

Постанова від 09 листопада 2023 року у справі № 560/8238/22

https://reyestr.court.gov.ua/Review/114805026

## Статус здобувача фахової вищої освіти як обставина для відстрочки від призову, а не для звільнення від обов'язку проходження військової служби

Позивач, відповідно до статті 23 Закону № 3543-XII не підлягав призову на військову службу під час мобілізації, оскільки був здобувачем фахової вищої освіти, і варто вказати, що ця обставина не дорівнює звільненню його від обов`язку проходження військової служби, а надає лише право на відстрочку від призову на військову службу.

При цьому наявність такої відстрочки не звільняє позивача від виконання військового обов`язку в частині таких складових як от приписка до призовних дільниць; дотримання правил військового обліку, як і від вірогідності бути залученим до виконання робіт, які мають оборонний характер в особливий період під час правового режиму воєнного стану.

Постанова від 11 квітня 2024 року у справі № 520/7954/22

https://reyestr.court.gov.ua/Review/118305811

## Про повноваження командира військової частини в частині призову на військову службу призовників в період мобілізації

Аналіз положень частини п`ятої статті 22 Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (далі-Закону № 3543-XII) дає підстави для висновку про повноваження та можливості призову командиром військової частини на військову службу під час мобілізації тільки військовозобов`язаних, а щодо призовників такими повноваженнями наділені виключно територіальні центри комплектування та соціальної підтримки. Отже, чинне законодавство не дає право командиру військової частини діяти усупереч норм Закону № 3543-XII та Закону № 2232-XII, а саме: призивати призовників на військову службу не у добровільному порядку (за контрактом), а за мобілізацією.

Постанова від 11 квітня 2024 року у справі № 520/7954/22

https://reyestr.court.gov.ua/Review/118305811

# ГРОШОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ВИПЛАТА ДОДАТКОВИХ ВИНАГОРОД

## Про правову природу додаткової винагороди

Таким чином, додаткова винагорода, встановлена на період дії воєнного стану, є новим та особливим видом у системі грошового забезпечення, зокрема військовослужбовцям, виплата якої, з одного боку, має регулярний щомісячний характер, а, з іншого, - обмежена строком дії воєнного стану в Україні. Правова природа такої виплати невід`ємно пов`язана із особливим характером служби, із здійсненням спеціальних повноважень, які змістовно випливають із статусу військовослужбовця та передбачені законом і мають компенсаційну мету, - часткова відплата за особливості несення служби в умовах війни.

Постанови від 20 березня 2024 року у справі № 560/7178/22

https://reyestr.court.gov.ua/Review/117799546

## ГРОШОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ВИПЛАТА ДОДАТКОВИХ ВИНАГОРОД

### Про мету прийняття вищим органом виконавчої влади постанови від 28 лютого 2022 року № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім`ям під час дії воєнного стану»

Питання матеріального та морального стимулювання військовослужбовців ЗСУ під час дії воєнного стану було врегульовано Постановою № 168, якою на період дії воєнного стану запроваджено виплату додаткової винагороди військовослужбовцям.

У цьому контексті слід також зауважити, що правовими та соціальними наслідками прийняття такої постанови мала стати мотивація морально-психологічного стану та належний рівень виконання службових обов`язків, зокрема, військовослужбовцями ЗСУ щодо захисту незалежності, територіальної цілісності та державного суверенітету України.

Постанова від 07 березня 2024 року у справі № 320/10293/22

https://reyestr.court.gov.ua/Review/117514459

# ГРОШОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ВИПЛАТА ДОДАТКОВИХ ВИНАГОРОД

## Про відсутність впливу змін, внесених Постановою № 793 до Постанови №168, щодо визначення розміру додаткової винагороди

Зміст, внесених Постановою від 07.07.2022 № 793 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 168» , змін до Постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім`ям під час дії воєнного стану» в частині визначення розміру додаткової винагороди «до 30 000 гривень пропорційно в розрахунку на місяць» замість « 30 000 гривень щомісячно» не свідчить про те, що такі зміни вплинули на розмір додаткової винагороди, адже за загальним правилом заробітна плата (грошове забезпечення) виплачується щомісячно за фактично відпрацьований час, тому визначена Урядом «пропорційність» із прив`язкою до місячного періоду фактично передбачає виплату додаткової винагороди в розмірі 30 000 гривень на місяць за умови відпрацювання норми робочого часу відповідного місяця.

Постанова від 29 лютого 2024 року у справі №320/2090/23

https://reyestr.court.gov.ua/Review/117353107

## ГРОШОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ВИПЛАТА ДОДАТКОВИХ ВИНАГОРОД

### Про види адміністративних правопорушень (так їх зв’язок з конкретним видом діяльності), з якими законодавець пов’язав можливість невиплати військовослужбовцю додаткової винагороди

Питання невиплати військовослужбовцю додаткової винагороди у зв`язку з вчиненням адміністративного правопорушення, яке є предметом спірних правовідносинах, Постанова №168 не врегульовує.

У той же час абзац четвертий пункту 5 розділу XVI Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам», затвердженого наказом Міністерства оборони України від 07 червня 2018 року №260 (далі - Порядок №260), врегульовує питання щодо невиплати військовослужбовцям щомісячної премії.

Так, на час виникнення спірних правовідносин абзац четвертий пункту 5 розділу XVI Порядку №260 визначав, що військовослужбовцям щомісячні премії не виплачуються у разі винесення судом постанови про накладення адміністративного стягнення за вчинення військового адміністративного правопорушення або адміністративного правопорушення, пов`язаного з корупцією, - за місяць, у якому така постанова надійшла до військової частини.

Постанови від 20 березня 2024 року у справі № 560/7178/22

https://reyestr.court.gov.ua/Review/117799546

# ГРОШОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ВИПЛАТА ДОДАТКОВИХ ВИНАГОРОД

## Щодо пріоритетності законодавства в питаннях права військовослужбовців на отримання грошового забезпечення

Застосовуючи інструкції як спеціальні нормативно-правові акти, що визначають структуру та склад грошового забезпечення при нарахуванні та виплаті одноразової допомоги при звільненні, слід враховувати пріоритетність законів над підзаконними актами та дискреції держави щодо визначення порядку та розміру гарантій особам, які проходять військову службу. Верховний Суд зауважив, що частиною четвертою статті 9 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» Міністру оборони України надано повноваження визначати лише порядок виплати грошового забезпечення. Водночас питання права військовослужбовців на отримання грошового забезпечення чи різного виду допомог можуть бути визначені лише законодавцем.

Постанова від 19 травня 2022 року у справі № 580/3392/20

https://reyestr.court.gov.ua/Review/104383803

# ЗВІЛЬНЕННЯ З ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

## Про момент, з яким законодавець пов’язав призупинення військової служби особи, котра самовільно залишила військову частину або місце служби, добровільно здалася в полон чи дезертирувала із Збройних Сил України

Аналіз положень частини другої статті 24 Закону №2232-XII у системному зв`язку з положеннями частини четвертої статті 85 Дисциплінарного статуту дозволяє зробити висновок, що для військовослужбовця, який самовільно залишив військову частину або місце служби, дезертирував із Збройних Сил України або добровільно здався в полон, військова служба призупиняється з дня внесення відповідних відомостей до ЄРДР. У свою чергу внесення відповідних відомостей до ЄРДР здійснюється на підставі заяви, повідомлення командира (начальника) військової частини, яким під час службового розслідування з`ясовано, що правопорушення військовослужбовця містить ознаки кримінального правопорушення.

Постанова від 17 жовтня 2023 року у справі № 420/8263/22

https://reyestr.court.gov.ua/Review/114269585

## ЗВІЛЬНЕННЯ З ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

### Про різницю між відстороненням від виконання повноважень на підставі наказу командира військової частини та відстороненням від посади

Посилаючись на пряму заборону для поновлення позивача на попередній посаді, відповідач фактично застосовує підміну понять «відсторонення від виконання повноважень на підставі наказу командира військової частини» (у даному випадку начальника територіального центру комплектування та соціальної підтримки) та «відсторонення від посади», яке здійснюється у рамках кримінального провадження.

Отже, для прямої заборони для поновлення позивача на попередній посаді необхідною умовою є наявність відповідної ухвали слідчого судді щодо застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді відсторонення від посади. Наявність лише наказу командира військової частини або начальника територіального центру комплектування та соціальної підтримки про відсторонення від виконання повноважень не є достатньою підставою для непоновлення військовослужбовця відповідно до абзаців 5, 9 пункту 122 Положення № 1153/2008.

Постанова від 18 квітня 2024 року у справі № 580/5955/22

https://reyestr.court.gov.ua/Review/118494839

# ЗВІЛЬНЕННЯ З ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

## Про самостійні умови звільнення військовослужбовця зі служби в умовах воєнного стану

Наведена в абзаці 5 підпункту «г» пункту 2 частини четвертої статті 26 Закону №2232-XII підстава звільнення - у зв`язку з наявністю дружини (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю (1 умова) є самостійною. При цьому, в конструкції цього речення відсутня конкретизація, яка саме група інвалідності повинна бути в дружини (чоловіка).

Разом із тим, якщо розглядати випадок поєднання 1 та 2 умов сполучником «та», то навіть у цьому разі Закон № 2232-XII не ставить звільнення військовослужбовців у залежність від наявність у дружини (чоловіка) I чи II групи інвалідності, а лише вказує «із числа осіб з інвалідністю».

Підстави звільнення військовослужбовця з військової служби як: (1) необхідність постійного догляду за хворою дружиною (чоловіком), дитиною, а також батьками своїми чи дружини (чоловіка), а також особами з інвалідністю I групи (2) чи II групи (3) є самостійними і не стосуються (не пов`язані) з такою підставою як: у зв`язку з наявністю дружини (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю.

Постанова від 24 квітня 2024 року у справі № 140/12873/23

https://reyestr.court.gov.ua/Review/118599664

## ЗВІЛЬНЕННЯ З ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

### Про відсутність правових підстав для звільнення особи з військової служби під час воєнного стану через отримання такою особою бронювання

Системний і буквальний способи тлумачення норм статей 23-25 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» вказують, що відстрочка від призову на військову службу під час мобілізації та звільнення з військової служби під час мобілізації є різними поняттями і ґрунтуються на положеннях різних інститутів військового права. За колом осіб бронювання стосується тільки військовозобов`язаних і є для них підставою для відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації. Своєю чергою, звільнення з військової служби стосується військовослужбовців, тобто осіб, які проходять військову службу. Отже, за змістом і метою бронювання військовозобов`язаних осіб не стосується правовідносин, пов`язаних зі звільненням військовослужбовців із військової служби. Тому факт бронювання військовозобов`язаної особи після її призову на військову службу не може розглядатися як поважна причина для її звільнення з військової служби під час воєнного стану на підставі підпункту «г» пункту 2 частини четвертої статті 26 Закону України «Про військовий обов`язок і військову службу».

Постанова від 22 травня 2023 року у справі № 260/1851/22

https://reyestr.court.gov.ua/Review/111036099

Верховний
Суд

# Дякую за увагу!